

Comisiwn Ffiniau a
Democratiaeth Leol
Cymru

Local Democracy and
Boundary Commission
For Wales

YR IAITH GYMRAEG
ADRODDIAD BLYNYDDOL

2018 - 2019

COMISIWN FFINIAU A DEMOCRATIAETH LEOL CYMRU

ADRODDIAD BLYNYDDOL AR YR IAITH GYMRAEG 2018 - 2019

MYNEGAI

- 1. Cyflwyniad a Chefndir**
- 2. Trosolwg o 2018-19**
- 3. Gweithredu'r Safonau**

1. Cyflwyniad a Chefndir

Yn dilyn Deddf yr Iaith Gymraeg (1993), diffiniwyd darpariaeth gwasanaethau Cymraeg gan Gynlluniau Iaith Gymraeg wedi'u datblygu'n unigol a gytunwyd rhwng cyrff cyhoeddus unigol a Bwrdd yr Iaith Gymraeg. Mae'r trefniant hwn bellach wedi'i ddisodli gan Safonau'r Gymraeg sydd wedi'u diffinio'n genedlaethol, a gall Comisiynydd y Gymraeg gymhwyso detholiad ohonynt i gyrrff cyhoeddus (a rhai cyrff preifat, ymhen amser).

Diffiniwyd y fframwaith ar gyfer pennu safonau o dan Fesur y Gymraeg (Cymru) (2011), gyda'r safonau eu hunain wedi'u nodi yn Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015. Mae'r safonau sy'n gymwys i'r Comisiwn wedi'u diffinio mewn Hysbysiad Cydymffurfio a gyhoeddwyd gan Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg ym mis Gorffennaf 2016, gyda dyddiad dod i rym ym mis Gorffennaf 2017. Yr hysbysiad hwn yw'r ddogfen gyfredol sy'n llywodraethu cydymffurfedd y Comisiwn.

Hwn yw ail Adroddiad Blynyddol y Comisiwn ers i'r safonau ddod yn weithredol, ac mae'n rhoi trosolwg o'r gwaith a wnaed mewn perthynas â Safonau'r Gymraeg rhwng 1 Ebrill 2018 a 31 Mawrth 2019.

2. Trosolwg o 2018 -19

Y ffocws ar gyfer 2018-19 oedd sicrhau bod y Comisiwn yn parhau i gydymffurfio â Safonau'r Gymraeg, gan ganolbwyntio ar gyflenwi gwasanaethau yn ogystal ag adeiladu ar fomentwm y gwaith a gynhaliwyd yn 2017-18.

Yn ystod y flwyddyn, mae'r Comisiwn wedi llwyddo i gynyddu nifer y staff sy'n siarad Cymraeg ac mae hyn wedi galluogi'r Comisiwn i wella ei allu i ddarparu gwasanaeth cyfrwng Cymraeg i'w randdeiliaid.

Cynhaliodd y Comisiwn brosiect trawsnewid TGCh sylweddol yn ystod y flwyddyn, a sicrhodd bod y system newydd yn ei ganiatáu i barhau i gydymffurfio â Safonau'r Gymraeg, yn enwedig o ran y fewnwyd a chyhoeddiadau sy'n cael eu rhyddhau'n gyhoeddus.

Yn ystod y flwyddyn, ni chodwyd unrhyw gwynion ynghylch gweithrediad safonau'r Comisiwn.

3. Gweithredu'r Safonau

Safonau Cyflenwi Gwasanaethau

O ran gohebiaeth, mae'r holl lythyrau a negeseuon e-bost gweithdrefnol a anfonwyd fel rhan o'r broses arolygon wedi'u cynhyrchu yn Gymraeg a Saesneg a'u hanfon allan ar yr un pryd. Ar gyfer eitemau gohebiaeth eraill, mae system dewis iaith wedi'i rhoi ar waith. Lle nad yw dewis iaith yn hysbys, cynhyrchir gohebiaeth yn Gymraeg a Saesneg. Mae'r Comisiwn yn parhau i gadw cronfa ddata sy'n cofnodi dewis iaith unigolion rydym yn cysylltu â nhw (rhifau Safonau 1 i 7).

Mae gweithdrefnau mewn perthynas ag ateb y prif rif ffôn ar waith ac mae hyn wedi parhau yn 2018 – 19. (rhifau Safonau 8 i 22).

Mae gweithdrefnau mewn perthynas â'r trefniadau angenrheidiol ar gyfer cynnal cyfarfodydd ar waith. Wrth drefnu cyfarfodydd, mae'r Comisiwn hefyd yn gweithio ar y cyd â chyrff cyhoeddus eraill y mae angen iddynt ddilyn safonau'r Gymraeg, fel awdurdodau lleol. (rhifau Safonau 24 i 30).

Ni chynhaliwyd unrhyw ddigwyddiadau cyhoeddus gan y Comisiwn yn ystod y flwyddyn (rhifau Safonau 31 i 34).

Cafodd yr holl ddogfennau a gynhyrchwyd at ddefnydd y cyhoedd eu cyhoeddi yn Gymraeg a Saesneg ar yr un pryd (rhifau Safonau 36, 44 a 45).

Ni chynhyrchwyd unrhyw ffurflenni a oedd ar gael i'r cyhoedd yn ystod y flwyddyn (rhifau Safonau 46 i 47).

Mae'r holl dudalennau ar wefan y Comisiwn yn gwbl weithredol ac ar gael yn Gymraeg a Saesneg (rhifau Safonau 48, 51 a 52).

Gwneir defnydd o'r cyfryngau cymdeithasol yn Gymraeg a Saesneg (rhifau Safonau 54 a 55).

Mae'r holl arwyddion a hysbysiadau newydd wedi'u cynhyrchu yn Gymraeg a Saesneg i'r safon ofynnol (rhifau Safonau 57 i 59, 65 a 66).

Mae'r cynnydd yn nifer y staff sy'n siarad Cymraeg yn y Comisiwn wedi galluogi'r Comisiwn i gyflwyno gwasanaeth derbynfa cyfrwng Cymraeg yn ôl yr angen (rhif Safon 61).

Cynhyrchwyd yr holl ddeunydd contractau yn Gymraeg a Saesneg a dilynwyd y gweithdrefnau trin a thrafod priodol (rhifau Safonau 72, 73, 75 a 76).

Ni chafwyd unrhyw wasanaeth Cymraeg newydd ac ni fu unrhyw newid i hunaniaeth gorfforaethol yn ystod y flwyddyn (rhifau Safonau 77 i 79).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau cyflwyno gwasanaethau sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut y dylid cydymffurfio â nhw, gellir gweld y rhain yn y ddogfen Safonau'r Gymraeg Polisi a Gweithdrefnau sydd wedi'i chyhoeddi ar y wefan ac ar gael yn y swyddfa (rhifau Safonau 149 ac 153).

Mae Polisi Cwynion Safonau'r Gymraeg y Comisiwn ar gael ar y wefan ac mae ar gael yn y swyddfa. (rhifau Safonau 150 i 151).

Y ddogfen hon yw adroddiad blynyddol y Comisiwn mewn perthynas â safonau cyflwyno gwasanaethau (rhif Safon 152).

Ni wnaeth Comisiynydd y Gymraeg unrhyw geisiadau am wybodaeth mewn perthynas â safonau cyflwyno gwasanaethau yn ystod y flwyddyn (rhif Safon 154).

Safonau Llundain Polisi

Nid oes unrhyw bolisiau newydd na diwygiadau i bolisiau presennol wedi digwydd yn ystod y flwyddyn a fynnodd ymgymryd ag Asesiad Effaith ar Bolisi'r Gymraeg (rhifau Safonau 84 i 89).

Ni wnaed unrhyw ymchwil newydd, ac ni chomisiynwyd unrhyw ymchwil newydd yn ystod y flwyddyn (rhifau Safonau 91 i 93).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau llunio polisi sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut dylid cydymffurfio â nhw, gellir gweld y rhain yn y ddogfen Safonau'r Gymraeg Polisi a Gweithdrefnau sydd wedi'i chyhoeddi ar y wefan ac mae ar gael yn y swyddfa. (rhifau Safonau 155 a 157).

Mae Polisi Cwynion Safonau'r Gymraeg y Comisiwn ar gael ar y wefan ac yn y swyddfa. (rhif Safon 156).

Y ddogfen hon yw adroddiad blynyddol y Comisiwn mewn perthynas â safonau llunio polisi (rhif Safon 158).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau llunio polisi sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut ddylid cydymffurfio â nhw, gellir gweld y rhain yn y ddogfen Safonau'r Gymraeg Polisi a Gweithdrefnau sydd wedi'i chyhoeddi ar y wefan ac ar gael yn y swyddfa. (rhif Safon 159).

Ni dderbyniwyd unrhyw geisiadau am wybodaeth yn ymwneud â safonau llunio polisi yn ystod y flwyddyn (rhif Safon 160).

Safonau Gweithredu

Mae Polisi Defnyddio'r Gymraeg yn y Gwaith yn ei le ac mae copi wedi'i ddarparu i'r holl staff a'r Comisiynwyr (rhif Safon 94).

Caiff yr holl ddewisiadau iaith ar gyfer pob aelod staff newydd ac aelodau staff presennol eu casglu, a gweithredir arnynt yn briodol (Safonau 95 i 100)

Mae gweithdrefn wedi'i rhoi ar waith i sicrhau bod unrhyw bolisiau staffio newydd neu ddiwygiedig yn cael eu cyhoeddi yn Gymraeg a Saesneg (Safonau 101 i 107)

Mae gweithdrefnau ar waith ar gyfer gwneud cynwysion ac ymateb i gwynion a wnaed i aelodau staff ac maent wedi'u cynnwys yn y Polisi Defnyddio'r Gymraeg yn y Gwaith (Safonau 108, 108A, 110 a 111).

Mae gweithdrefnau ar waith mewn perthynas â materion disgyblu ac maent wedi'u cynnwys yn y Polisi Defnyddio'r Gymraeg yn y Gwaith (Safonau 112, 112A, 114 a 115).

Cynhaliwyd gwaith cychwynnol i ddatblygu mewnwyd y Comisiwn, a bydd hyn yn parhau yn 2019 – 20 i sicrhau cydymffurfedd lawn. (Safonau 118, 120 i 123).

Cynhaliwyd asesiad o sgiliau Cymraeg yr holl staff; caiff ei gynnal, ac ychwanegir ato ar gyfer staff newydd (Safon 123), Atodiad 1.

Ym mhob cyfarfod tîm misol, mae pob aelod staff wedi cael gwybod am gyfleoedd ar gyfer hyfforddiant mewn perthynas â'r Gymraeg, ac maent yn cael eu hannog i ymgymryd â hwn. Hefyd, anogir aelodau staff newydd i fynychu hyfforddiant ymwybyddiaeth o'r Gymraeg. Mae pob aelod o staff wedi cael copi o'r Polisi Defnyddio'r Gymraeg yn y Gwaith a dogfen Safonau'r Gymraeg Polisi a Gweithdrefnau y Comisiwn, fel bod ganddynt ddealltwriaeth o ddyletswydd y Comisiwn i weithredu'n unol â Safonau'r Gymraeg a sut gellir defnyddio'r Gymraeg yn y gweithle (Safonau 126 i 129).

Mae geiriad priodol a chyfarwyddiadau mewn perthynas â llofnodion e-bost a manylion cyswllt wedi'u darparu i'r holl staff (Safonau 130 a 131).

Mae trefniadau priodol wedi'u rhoi ar waith ynglŷn â sgiliau Cymraeg swyddi, a hysbysebu a llenwi swyddi gweigion (Safonau 132 i 133B, 135 i 136). Ceir manylion swyddi a hysbysebir yn Atodiad 2.

Ni chodwyd unrhyw arwyddion newydd yn ystod y flwyddyn (Safonau 137 i 139).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau gweithredu sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut i gydymffurfio â nhw, gellir gweld y rhain yn nogfen Safonau'r Gymraeg Polisi a Gweithdrefnau sydd wedi'i chyhoeddi ar y wefan ac ar gael yn y swyddfa (rhifau Safonau 161 a 163 a 165).

Mae Polisi Cwynion Safonau'r Gymraeg y Comisiwn ar gael ar y wefan ac yn y swyddfa (rhif Safon 162).

Y ddogfen hon yw adroddiad blynyddol y Comisiwn mewn perthynas â safonau gweithredu (rhif Safon 164).

Ni dderbyniwyd unrhyw geisiadau am wybodaeth yn ymwneud â safonau gweithredu yn ystod y flwyddyn (rhif Safon 166).

Safonau Cadw Cofnodion

Ni dderbyniwyd unrhyw gwynion ynglŷn â chydymffurfedd y Comisiwn â Safonau'r Gymraeg yn ystod y flwyddyn (Safonau 141 i 143).

Mae Cofnod Cydymffurfedd â Safonau'r Gymraeg wedi'i greu ac fe'i cedwir i sicrhau bod cofnod o gydymffurfedd â'r safonau ar gael (Safonau 144 i 148).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau cadw cofnodion sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut i gydymffurfio â nhw, gellir gweld y rhain yn nogfen Safonau'r Gymraeg Polisi a Gweithdrefnau sydd wedi'i chyhoeddi ar y wefan ac ar gael yn y swyddfa (rhif Safon 167).

Ni dderbyniwyd unrhyw geisiadau am wybodaeth yn ymwneud â safonau gweithredu yn ystod y flwyddyn (rhif Safon 168).

Atodiad 1

Sgiliau Cymraeg Staff: Safon 123

Mae'r tabl hwn yn nodi'r aelodau staff a oedd yn meddu ar sgiliau Cymraeg ar ddiwedd 2018/19 (Mawrth 2019). Mae'r ffigurau wedi'u seilio ar y cofnodion a gadwyd yn unol â Safon 123.

Sgiliau (Lefelau 0-5)	0	1	2	3	4	5	Cyfanswm
Gwranddo	6	2	0	0	0	2	10
Darllen	5	3	0	0	0	2	10
Siarad	7	1	0	0	1	1	10
Ysgrifennu	7	1	0	0	1	1	10

Atodiad 2

Recriwtio i Swyddi: Safon 132

Mae'r tabl isod yn dangos nifer y swyddi a hysbysebwyd yn 2018-19 o dan bob gofyniad sgiliau Cymraeg. Mae'r ffigurau yn adlewyrchu'r cofnodion a gadwyd yn unol â Safon 132.

Cymraeg yn Hanfodol	1
Cymraeg yn Ddymunol	2
Cymraeg i'w Dysgu	0
Cymraeg Ddim yn Angenrheidiol	0